

Психологічна корекція батьківських позицій: теоретичні засади та проблеми оцінки ефективності втручань Тамразова Катерина Юріївна магістрантка спеціальності «Психологія»

<https://doi.org/10.67242/conference-2026-46>

Зігмунд Фройд Університет Україна

м. Київ, Україна

Вступ. Сучасні суспільні зміни, трансформація сімейних структур і зростання психоемоційного навантаження на батьків підсилюють інтерес до проблеми дитячо-батьківських відносин. Особливої актуальності набуває формування неадаптивних батьківських установок, які можуть негативно впливати на психічний розвиток дитини (Baumrind, 1991; Бех, 2012). У зв'язку з розвитком доказової практики в психології важливим стає не лише теоретичне осмислення батьківської позиції як об'єкта психологічної корекції, а й визначення чітких критеріїв та способів оцінки ефективності таких втручань (American Psychological Association, 2003; Pan et al., 2024). Це сприяє підвищенню як наукової обґрунтованості, так і практичної результативності психологічної допомоги сім'ї. Обговорення. Проблема дитячо-батьківських відносин широко досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. У вітчизняній науці вагомий внесок у розробку цієї проблематики зробили І. Д. Бех, О. Л. Кононко, Т. С. Яценко, В. М. Москалець, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, О. Я. Савченко, які підкреслюють роль сім'ї як провідного середовища розвитку особистості, значення емоційного контакту та морально-ціннісної взаємодії у формуванні дитини (Бех, 2012; Максименко, 2017; Савченко, 2018). У зарубіжній психології фундаментальні основи дослідження батьківської позиції закладені у працях Bowlby (1988), Bandura (1977) та Freud (1923). Подальший розвиток цих ідей відображено у роботах Ainsworth (1978), Baumrind (1991), Main і Hesse (1990). Сучасні емпіричні дослідження підтверджують динамічний характер батьківських установок, їх залежність від раннього досвіду та значення саморегуляції у взаємодії з дитиною (Stern et al., 2018; Zhang et al., 2022; Xu & Groh, 2021). У межах системного підходу важливими є ідеї Bowen (1978) і Minuchin (1974), які розглядають сім'ю як цілісну емоційну систему. Понятійний апарат дитячо-батьківських відносин є багатовимірним і включає батьківські установки, позиції, ставлення, стилі виховання та форми взаємодії. Найбільш узагальнюючим є поняття батьківського ставлення, яке охоплює емоційний, когнітивний і поведінковий компоненти. Батьківська позиція розглядається як інтегративна психологічна характеристика батьківства, яка відображає систему ставлень, установок, цінностей і поведінкових стратегій батьків щодо дитини та визначає особливості їхньої взаємодії з нею (Бех, 2012; Кононко, 2010; Baumrind, 1991). Вона формується у процесі життєвого досвіду, соціалізації та міжособистісної взаємодії й проявляється у єдності когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів (Максименко, 2006; Bowlby, 1988). Сучасні дослідження підтверджують, що батьківська позиція є динамічним і змінюваним феноменом, який формується під впливом індивідуального досвіду, соціального контексту та рівня психологічної гнучкості батьків. При цьому вона безпосередньо пов'язана з емоційним благополуччям і поведінковими особливостями дитини, а також виступає важливою мішенню психологічних втручань (Pan et al., 2024; Kjøbli et al., 2023). Адаптивна (оптимальна) батьківська позиція забезпечує

гармонійний психічний розвиток дитини та характеризується сукупністю взаємопов'язаних ознак. Зокрема, адекватність передбачає здатність батьків реалістично сприймати індивідуальні особливості дитини (Бех, 2012), тоді як гнучкість проявляється у варіативності виховних стратегій залежно від ситуації та змін у розвитку дитини (Minuchin, 1974). Важливою характеристикою є також прогностичність, що полягає в орієнтації на довготривалі наслідки виховання (Кононко, 2010). Не менш значущою є емоційна прийнятність, яка відображає здатність батьків до емпатії, підтримки та чутливого реагування на потреби дитини (Martínez-Pampliega et al., 2021). Вона пов'язана з формуванням безпечної прив'язаності та позитивного емоційного благополуччя дитини (Groh et al., 2017; Xu & Groh, 2021). Важливою складовою є також відповідальність, що передбачає усвідомлення батьками своєї ролі у розвитку дитини, готовність до активної участі у її вихованні та створення сприятливого виховного середовища (Савченко, 2018). Водночас принципове значення має баланс контролю та автономії, який полягає у поєднанні вимогливості з підтримкою самостійності дитини. Такий баланс сприяє розвитку її саморегуляції, соціальної компетентності та внутрішньої відповідальності (Максименко, 2017; Baumrind, 1991). Висновки. Батьківська позиція є інтегративною характеристикою сімейної взаємодії, що визначає особливості розвитку дитини та якість дитячо-батьківських відносин. Розглянуті адаптивні характеристики батьківської позиції – адекватність, гнучкість, прогностичність, емоційна прийнятність, відповідальність і баланс контролю та автономії – забезпечують гармонійний психічний розвиток дитини та її психологічне благополуччя. Натомість порушення цих характеристик призводить до формування неадаптивних батьківських позицій, що можуть проявлятися у підвищеній тривожності, агресивності, зниженій самооцінці та труднощах соціальної адаптації дитини (Kjølbi et al., 2023; Pan et al., 2024). Таким чином, батьківська позиція виступає важливою мішенню психологічної корекції, а її оптимізація є ключовою умовою підвищення ефективності психологічних втручань і гармонізації дитячо-батьківських відносин. Література American Psychological Association. (2003). Evidence-based practice in psychology. *American Psychologist*, 58(5), 347–352. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.58.5.347> Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95. Groh, A. M., Fearon, R. M. P., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Roisman, G. I. (2017). Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence. *Child Development*. Kjølbi, J., et al. (2023). Parenting interventions and child outcomes. *Frontiers in Psychology*. Martínez-Pampliega, A., Ortuño, A., & Mónaco, E. (2021). Family functioning and parenting. *Family Process*. Pan, B., et al. (2024). Parental psychological flexibility and child behavior. *BMC Psychology*. Xu, Y., & Groh, A. M. (2021). Attachment and developmental outcomes. Бех, І. Д. (2012). Особистість у просторі виховання. Київ. Максименко, С. Д. (2017). Генеза особистості. Київ. Савченко, О. Я. (2018). Педагогіка початкової освіти. Київ: Освіта.